

Lausunto MmV:lle 8.6.2020, E 36/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma

johtaja Anu Kaukovirta ja Senior Customer Manager Juha-Matti Katajajuuri.

Jakelu, 08.06.2020: mmv@eduskunta.fi; kirjaamo@luke.fi, ilkka.p.laurila@luke.fi

Komission uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma COM (2020) 98 esiteltiin tiedoksiantona 11.3.2020. Toimintasuunnitelma on laaja ja kokonaisvaltainen ja melko selvästi kuvattu kokonaisuus. E36/2020 vp Valtioneuvoston selvityksen taustamuistio (YM2020-00064) kuvailee hyvin ja kattavasti toimintasuunnitelman ja Suomen alustavan kannan asiaan. Näiden kirjausten ja linjausten takana on helppo olla. Taustamuistiossa on hyvin tuotu Suomen ja Euroopan kannalta tärkeitä asioita, niin ympäristön, talouden kuin työllisyyden näkökulmasta. Yhdymme taustamuistion näkemykseen, että kiertotalouden toimintasuunnitelman, teollisuusstrategian ja biotalousstrategian synergioita tulisi vahvistaa ja edelleen hyödyntää kestävä biotalouden ja sen vahvana osana biokierron ratkaisuja siirtymässä kohti hiilineutraalia taloutta ja yhteiskuntaa. Toimintasuunnitelmassa ja taustamuistiossa hyvin kuvataan tärkeitä osa-alueita, kuten kestävien tuotteiden suunnittelu, kuluttajien ja julkisten ostajien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja turvallinen kierto tuotantoprosesseissa ja –systeemeissä. Myös kiertotalouden kannalta keskeisimmät arvoketjut ja niihin liittyvät kehitystoimenpiteet on pääsääntöisesti esitetty selkeästi

Sekä EU:n kiertotalouden toimenpidesuunnitelma että Suomen kannanotto nostavat hyvin esille tutkimuksen, innovaatioiden ja digitalisaation tärkeyden uusien tarvittavien ratkaisujen ja siirtymän tukena. Kuten Suomenkin kannanotossa todetaan, on erittäin tärkeää kytkeä EU:n keskeiset ohjelmat ja rahoitusinstrumentit (Horizon Europe, Digital Europe) sekä kansallinen T&K&I-toiminta tukemaan vahvasti kiertotalouden kehittämistä laaja-alaisesti.

Emme toista tämän enempää tässä lausunnossamme näitä hyviä linjauksia, tavoitteita ja taustamuistion useita hyviä havaintoja, vaan keskitymme alla muutamaa keskeiseen asiaan, jotka toimintasuunnitelmassa ja/tai taustamuistiossa jäivät mielestämme liian vähäiselle käsittelylle:

1. **Elintarvikkeet** ja koko elintarvikesysteemi on käsitelty toimintasuunnitelmassa melko kevyesti. Elintarvikeketjut ovat pitkiä ja siellä on merkittävästi edelleen **tehostamisen varaa kiertotalouden mukaisesti, mm. sivuvirtojen tehokkaammaksi hyödyntämiseksi**. Arvokomponenttien erottamisen ja hyödyntämisen jälkeen jäljelle jäävä loppuosaa biomassasta tulisi edelleen systemaattisemmin valjastaa kierrätyslannoitteiden ja biokaasun tuotantoon sekä hyödyntää viimeisetkin biomassat hiilisyötteinä viljelymaahan hiilensidonnan lisäämiseksi. **Sama asia pätee metsäteollisuuden sivuvirtoihin, jotka on jätetty kokonaisuudessaan huomiotta toimintasuunnitelmassa.** Lisäksi ruokaketjun ja ruoankulutuksen kestävyys edistämiseen tulee satsata. Toimintasuunnitelmassa on tuotu esille komission 20.5. jo itse asiassa julkaisema, kattava ruokajärjestelmän kestävyttä ja terveyttä käsittelevä Pellota pöytään -strategia, jossa komissio aikoo ehdottaa ruokahävikin vähentämistavoitetta yhtenä keskeisenä toimenpiteenä. Kiertotalouden toimintasuunnitelma ja tuleva Pellolta pöytään -strategia on kytkettävä kiinteästi toisiinsa niin ruoan tuotannon, pakkaamisen, sivuvirtojen hyödyntämisen ja kotitalouksien ja Horeca-sektorin ruokahävikin vähentämisen osalta.

Suomessa tätä elintarvikejätteen ja ruokahävikin seurantatyötä tehdään parhaillaan Luken toimesta, ministeriöiden ja toimialan sekä valtion 2020 lisäbudjetin rahoituksella, jolla saadaan tuotettua Suomesta kattavimmat hävikkitiedot tähän asti, käytettäväksi komissiolle tehtävässä raportoinnissa ja kansallisten hävikin vähentämisen pyrkimysten edistämiseksi. Toimintamalli jatkossa tämän Suomessa täysin uuden, mutta pakollisen tiedon keräämiseksi on auki.

2. Kestävä tuotepolitiikka: Komission näkemys kestävän tuotepolitiikan toimenpiteiden suuntaamisesta tuotteiden koko arvoketjuun materiaaleista ja tuotantotavoista, palvelukonsepteista kulutukseen ja turvalliseen kierrätykseen luo hyvän pohjan uudentulevalle tuoteajattelulle. Toimenpidesuunnitelmassa keskeiseen rooliin on nostettu kestävä tuotesuunnittelu, joka monien kulutushyödykkeiden ja mm. rakentamisen osalta onkin tärkeä ohjenuora, mutta ei ole samalla tavalla hyödynnettävissä esim. ruokaketjussa. Tärkeää onkin uudenlaisen tuotesuunnitteluajattelun rinnalla kehittää ja harmonisoida Euroopan tasolla tuotteiden ympäristöjalanjäljen laskentamenetelmiä ja -malleja (PEF), jotka pystyvät ottamaan myös tuotantoalueen ympäristölliset erilaisuudet huomioon. Komissio myös ehdottaa, että jatkossa yritysten tulisi perustella mahdolliset ympäristövaihteensa ko. menetelmää käyttäen. Tätä kautta halutaan perustellustikin ehkäistä löyhempiä viherpesun mahdollisuuksia. Nämä tuotteiden ympäristöjalanjälkiarvioinnin mallit tukevat vahvasti Suomen hallitusohjelmankin linjausta siitä, että kuluttajien mahdollisuutta saada tietoa palvelujen ja hyödykkeiden ilmasto- ja ympäristövaikutuksista vahvistetaan, ja että uudistetaan verotusta tukemaan kestävän kehityksen tavoitteita ja kestävästä kuluttamisesta, ja että ilmasto- ja ympäristövaikutukset näkyisivät vahvemmin tuotteiden ja palveluiden hinnassa. Näkemyksemme on, että asiassa on hyvä edetä niin komission vetämänä kuin Suomen omien aktiivisten toimenpiteiden avulla ja siksi **haluamme korostaa toimintasuunnitelman tämän kohdan tärkeyttä, koska tämä sivuutettiin taustamuistiossa nopeasti**. Tämä PEF:n kautta tapahtuva ympäristöjalanjälkien laskennan harmonisointi ja yleistäminen tekisi kestävästä kuluttajavalinnasta helpommaksi kuluttajille luotettavaksi ja samalla saataisiin suitsittua omaehtoisia ympäristövaihteita markkinoilla. Suomessa Luke on vahvasti kehittämissä elintarvikkeiden hiili- ja muiden ympäristöjalanjälkien laskentaa ja harmonisointia sekä viestinnän periaatteita, ja toivottavasti MMM/Makerassa haussa olevat kriittiset hankkeet tulevat rahoitetuksi ja saadaan käytäntöön, rakentuen PEF:n päälle. Samaan aikaan olisi tarkoitus Suomessa sopia elintarvikealan kesken siitä, miten yhdenmukaisesti määrittäisimme ja viestisimme esimerkiksi elintarvikkeiden hiilijalanjäljistä.
3. Kiertotalouden edistymisen seuranta: Kehitetään edelleen **luonnonvarojen käyttöä koskevia indikaattoreita, kuten kulutus- ja materiaalijalanjälkiä**, joilla voidaan ottaa huomioon tuotanto- ja kulutusmalleihimme liittyvä luonnonvarojen kulutus- ja ympäristövaikutukset. Tämä on hyvin esillä suunnitelmissa, ja erityisen haasteellinen kehitettävä kohta, koska kiertotalous on parhaimmillaan perinteisiä toimialoja leikkaavia toimintoja, joihin mikään nykyinen tilastointi ja seuranta ei oikein pure. Parhaimmillaan asiaa alustavasti pohditaan Suomessakin mm. EU Life IP CircWaste ja Tilastokeskuksen yhdessä pienessä työssä sekä luonnollisesti myös osana Reijo Karhisen johtamaa kansallisen strategisen kiertotalousohjelman valmistelua.
4. **Muovi ja pakkaukset** saavat suuren huomion sekä komission kiertotalouden toimintasuunnitelmassa että siitä laaditussa taustamuistiossa. Nämä nostavat keskeisesti esille mm. ylipakkaamisen vähentämisen, jätteen synnyn ehkäisyn, pakkausten uudelleenkäytön ja kierrätettävyyden huomioon ottavan suunnittelun, EU:n laajuiset merkintöjä helpottamaan pakkausjätteen erottelua, erillisten keräysjärjestelmien yhdenmukaistamisen ja niiden sääntöjen vahvistamisen, jotka koskevat muovimateriaalien turvallista kierrätystä elintarvikepakkausmateriaaleiksi, biopohjaisten muovien ja pakkausmateriaalien hankkimista ja kehittämistä, biohajoavien tai kompostoituvien muovien käytön edistämistä ja uudelleenkäytettävien pakkauksien

lisäämistä. **Em. asiat ja kohteet ovat kaikki tärkeitä. Tässä uhkaa samalla kuitenkin unohtua muutama tosiasia. Pakkauksien perustehtävä on suojella tuotetta monenlaisilta vaurioilta. Erityisen tärkeää tämä on elintarvikkeiden kohdalla, joiden kohdalla pakkauksia ja monia muovipakkauksiakin arvioitaessa tulisi muistaa niiden **positiivinen puoli ruokahävikin ennaltaehkäisijänä** ja sitä kautta suurempien ympäristövaikutusten estäjänä. Pakkauksia ja pakkausratkaisuja ei tulisikaan arvioida ekologisesti pelkästään sen materiaalin tai materiaalikerrosten ja kierrätettävyyden tai biopohjaisuuden ja biohajoavuuden näkökulmasta kapeasti, vaan pakkausten ja pakkausmateriaalien ympäristösuorituskykyä tulisi arvioida ottaen huomioon pakkauksen suojaavuus ja koko pakkausjärjestelmän elinkaariset ympäristövaikutukset systemaattisesti. Suomessa Luke parhaillaan valmistelee uutta innovaatista avausta, jossa kehitettäisiin tiedepohjainen Packaging Sustainability SCORE -mittari, joka pisteyttäisi vaihtoehtoisten ruokapakkauksien ekologisuuden ja kertoisi sen yksinkertaisesti kuluttajalle. Työn toteutuessa ja onnistuessa on SCORE-konsepti vietävissä Suomesta seuraavaksi Eurooppaan ja monikansallisiin yrityksiin. Asiasta käydään neuvotteluja parhaillaan Luken, eri ministeriöiden ja alan yritysten kanssa.**

5. Ihmisten, alueiden ja kaupunkien hyväksi toimiva kiertotalous: Komissio nostaa aina oikein kiertotalouden edistämiseksi keskeisenä osaamisohjelmat ja koulutuksen. Kaupunkien ja seutukuntien asemaa uudenlaisissa kiertotalouden ekosysteemeissä ja ekosysteemialustoina on myös syytä korostaa ja ottaa kokeilualustat huomioon myös uusissa EU:n rahoitusinstrumenteissa. Toimenpideohjelmassa ei ole mainittu kaupunkien osalta konkreettisia esimerkkejä, mutta näitä voisi olla mm. urbaani ruoantuotanto, siihen liittyvä veden ja ravinteiden kierrätys, sekä viheralueiden kehittäminen osana kiertotalouden ekosysteemejä tukemaan monipuolisesti hyvinvointia.